

Antik Yunan Tarihine Giriş: 20. Dersin Metni

15 Kasım, 2007

1. Bölüm: Perikles ve Stratejisi

Profesör Donald Kagan: Neden sınıfın geri kalanı gibi evinizde değilsiniz? Bugünkü konum kumandan olarak Perikles. Konunun tüm zamanımızı alacağını sanmıyorum. Dolayısıyla, ben konuyu işlerken Peloponessos Savaşına dair sormak istediğiniz sorularınız veya yapmak istediğiniz yorumlarınız olursa, cevaplamaktan memnuniyet duyarım. Peki, ben konuşurken aklınıza gelen bir şey olursa umarım sormayı denersiniz.

Perikles biyografisinin sonuna doğru, Plutarkhos'u, bu büyük Atinalı lideri ölüm döşeğinde betimler. A tina'nın en iyi adamları ve şahsi arkadaşları odasında toplanmıştır ve onun erdemlerini ve elindeki gücün büyüklüğünü tartışmaktadırlar. Uyuduğunu sanarak başarılarının ve ödülleri sayısını topladılar, çünkü kumandan olarak şehrin adına dokuz tane zafer hatırası yapmıştı.

Ertesi yıl, mahsul ve çiftliklerinin bir diğer istila ve yıkıma uğraması ve şehri korkunç bir vebanın sarmasının ardından, Thukydides insanların Perikles'i savaşa girmeleri için kendilerini ikna etmekle suçladıklarını ve talihsizliklerinden onu sorumlu tuttuklarını söyler. Daha düşük bir seviyede, şair Hermippos, elimizde eseri yoktur, ancak ara sıra bir kuple alıntı yaptığımız komik şairlerden biridir ve işte onlardan biri. Hermippos komedilerinden birini 430 yılının ilkbaharında sergilemiştir, yani savaşın ikinci yılında, komedisinde Perikles'i açıkça korkaklıkla suçlamıştır. Perikles'e şöyle seslenir: "Satyros'ların kralı, neden hiçbir zaman bir mızrak tutmazsın da sadece korkak Telios'un karakterini takınarak savaş açacak korkunç laflar edersin. Fakat küçücük bir bıçak ıslak bir kaya üzerinde bileylense korkunç Kleon tarafından ısırılmış gibi haykırırsın.

Bildiğiniz gibi, Kleon hayatının son yıllarında en önemli rakibiydi ve Kleon savaş yanlısıydı ve saldırgan savaşın savunucusuydu. Şimdi, bu konuşmanın başlığı, Kumandan olarak Perikles ayrıca, kumandan olarak Perikles'e yapılan en şiddetli modern saldırının ismidir. Modern diyorum ama elbette ondokuzuncu yüzyıldan bahsediyorum. Yazar Dr. Julius von Pflugk-Harttung Fransa-Prusya savaşında askerdi ve büyük askeri tarihçi ve teorisyen Clausewitz tarafından öğretilen derslerin değerbilir bir öğrencisiydi. Savaş sanatına dair yararlı bazı bilgiler edindiğine ve bu bilgilerin kendisinin Perikles'in kumandanlığını ve Perikles'in Peloponessos Savaşı'nı yönetmesini şiddetle ve tamamen kınamaya yönelttiğine inanıyordu.

Pflugk-Harttung içsel bütünlüğü olmayan, daha iyi sonuç olasılığı olmayan keşifler gördüğümüzü söyler ve şimdi Pflugk-Harttung'dan alıntı yapıyorum: "Tehlikeden korunmak için Perikles düzenli olarak önemli avantajları elinden kaçırdı. Sonuç olarak, hiçbir savaşı kaybetmeyecek kadar çaba gösterildiğini ancak bir savaş kazanacak kadar çabanın gösterilmediğini görürüz. Perikles'in şahsi cesareti savaşta ve mecliste ne kadar etkiliyse, karar anında binlerce insanın hayatını cesurca riske atan bir kumandana has o cesarettten de o kadar az vardı kendisinde. Aslında, Perikles açık ve içten davranmak yerine herşeyi mümkün olduğunca düzgün bir şekilde bir sistem ve plan içerisinde toplayan felsefi grup denilen gruplara dâhildi. Gerçek şu ki Spartalı karşıtı politikanın baş savunucusu olan Perikles hiçbir zaman Spartalılara karşı tek bir savaş teklifi yapmamıştır."

Yüksek düzeyli stratejide, Perikles'e yöneltilen eleştiriler oldukça serttir. "Perikles ileri görüşlü hazırlıklar yapan iyi bir savaş bakanıydı, ama kumandan olarak mevcut durumu nasıl iyi değerlendireceğini bilmiyordu." Tekrar alıntı yapıyorum, "O harika bir *burgermeister* idi." Bu kelime belediye başkanı demektir. Atina'yı yöneten büyük kumandana hitap etmek için pek nazik bir kelime değildi doğrusu. "Kelimenin tam anlamıyla bir *burgermeister* idi; yapısı gereği sonradan ortaya çıkan zengin birçok taraflılığı vardı. Yolsuzluğa, bayağı ve önemsiz olan her şeye karşı biri, ama yine de peygamber bakış açısı ve devlet adamı olarak doğan insanların sahip olduğu belirgin şansa sahip değildi. Hepsinden önemlisi, hedefe giden şeyi yönetmek için sıkça gerekli olan atılganlığa sahip değildi. Yabancı politikanın lideri olarak bir Themistokles'le ve bir kumandan olarak, bir Kimon'un yanına bile yaklaşamazdı."

Yani Perikles'e yıllar boyunca yapılan eleştirilerin içinde en sert olanı budur, ancak Perikles yıllar boyu savunucuları arasında çok şanslı olmuştur. Antik Çağ'da Perikles'in performansı çağdaşı olan Thukydides tarafından savunulmuş ve övülmüştür. Thukydides de bir general ve o dönem yazmaya başladığından beri yorumları fikirlere yön veren bir tarihçidir. Thukydides'in biçemlerinin objektifliğine karşın, o da hikâyeyi çok fazla Perikles'in bakış açısıyla anlatır. Örneğin savaştan sonra ikinci yılda Atinalı lidere karşı çıkan isyanı tasvir ederken.

"Ne yapacağını tamamen şaşırılmış durumdaki Atina halkı Perikles'e saldırır ve onların çileden çıktığını ve tahmin ettiği herşeyi yaptıklarını gören Perikles, bir toplantı yapar, çünkü hala kumandandı; içlerine güven salmak ve sakinlik ve cesaretlerini geri getirmek için onları öfkelerinden uzaklaştırmak istemektedir." Perikles'ten üç tane konuşma aktarır, bir başka deyişle, Thukydides, o sıralarda rakiplerinin yaptığı konuşmaların hiç birini anlatmadığı halde Perikles'in konuşmalarından üç tanesini uzun uzadıya anlatır. Bunun sonucunda okuyucuya durum Perikles'in gözü ile aktarıldı. Son olarak kendi hükmünü mükemmel derecede açık bir şekilde vermiştir; sert ve güçlü bir şekilde Perikles'in tarafına ve ona yöneltilen tüm eleştirilerin karşısına geçmiştir.

Thukydides şöyle der: "Barış zamanı ülkeyi yönettiği sürece ılımlı bir politika sürdürdü ve ülkenin güvenliğini sağladı. Atina onun liderliği sırasında en yüce mertebelere ulaştı ve görünen o ki savaş geldiğinde savaşın gücünü de doğru şekilde yorumlamıştı. Perikles savaş başladıktan sonra iki yıl altı ay yaşadı ve ölümünden sonra, savaş hakkındaki öngörüsü bir kat daha onaylandı. Çünkü Atinalıların savunmada kalıp donanmalarını korurlarsa ve imparatorluklarını savaş zamanı yaymaya çalışarak ülkeyi tehlikeye atmazlarsa kazanacaklarını söylemişti. Ama onlar kendisinin verdiği tavsiyelerin her şekilde tersini yaptılar ve çabaları boşa çıkınca ülkenin savaş idaresine zarar verdiler."

Şimdi, halefinin onun stratejisini terk etmesine ve Pers İmparatorluğunun düşman saflarına girmesinden dolayı ortaya çıkan felaketlere rağmen, Atinalılar korkunç Sicilya Seferi'nin ardından on yıl daha direndi ve aralıklarla birlikte toplamda yirmi yedi yıl direndi. İşte Thukydides'in bu konudaki son sözü: "Böylece Atina'nın Peloponessoslulara karşı bir savaşı kazanacaklarına dair kendi tahminleri için Perikles'in nedenleri çok fazlaydı." Thukydides bunu tamamen netleştirdi; Perikles benimsediği stratejide haklıydı ve eğer Atinalılar buna bağlı kalsaydı savaşı kazanırlardı. Plutarkhos Thukydides'in yargılamasını kabul etti ve düşmanlarının Perikles'e karşı yönelttiği korkaklık ve atılganlık eksikliği suçlamalarına daha başka savunmalar ekledi.

Plutarkhos'a göre bu tür suçlamaları kışkırtan eylemler tam tersine ihtiyat, ılımlılık ve Atinalı askerlerin güvenliğini koruma isteği ortaya çıkartmıştır. Şimdi tekrar 454 yılında, ilk Peloponessos Savaşındayız; Perikles Korinthos Körfezinde bir deniz seferi yönetmiştir. Thukydides sadece Perikles'in Sikyonluların savaşta yendiğini ve bölgeyi yağmaladığını ve Oiniada adındaki önemli şehri kuşattığını anlatır, ancak şehri alamamış ve sonra geri dönmüştür. Açıkça görülüyor ki, sonraki eleştirileri cevaplayan Plutarkhos, Perikles'in Atina'ya döndüğünü söyleyerek bu olaylara dair yaptığı açıklamaları sona erdiriyorum ve şimdi ondan alıntı yapıyorum: "Düşmanlara kendisinin çetin biri olduğunu, vatandaşlarına ise güvenilir ve etkili bir kumandan olduğunu göstermiş olduğundan, sefer sırasında adamların başına hiçbir şanssızlık gelmedi."

437 yılında Perikles, imparatorluğun sağlamaştırılması görevi ile Karadeniz'e yelken açtı, bu sağlamaştırma yerli barbarlara bayrak göstermekten biraz daha fazlası anlamına geliyordu. Bu, Thukydides'in bile fark etmediği en önemsiz bir eylemdir, ama Plutarkhos kahramanına yöneltilen eleştirilere cevap verme fırsatını kaçırmaz. Plutarkhos'a göre, bu sefer sırasında Perikles istedikleri yere gitmelerini ve tüm denizi egemenlik altına almalarını sağlayan güçlerinin ve korkusuzluğunun ve kendinden emin cesaretinin büyüklüğünü göstermiştir. 446 yılında, Boitia'da isyan çıktığında, cesur ve hırslı General Tolmides meclisi isyanı bastırmak üzere kendisini ordunun başına göndermeleri için ikna etmiştir.

Plutarkhos Perikles'in meclisi sona erdirmesi için kendisini sıkıştırmaya ve ikna etmeye çalıştığını meşhur yorumuyla anlatır; Perikles'i dinlemeseydi doğru zamanı bekleyerek yanlış yapmayacaktı. Ama en bilgili danışman olan Tolmides dinlemedi ve gitti ve sonuç felaket oldu. Atinalılar pek çok şehit verdi, Tolmides öldürüldü ve Boitia kaybedildi. Plutarkhos'un yorumu ise şöyle: "Bu olay Perikles'e ihtiyatlılık ve vatanseverlik insanı olarak büyük bir şöhret ve prestij kazandırmıştır." Aynı yıl içinde daha sonra Euboi'a'da bir isyan patlak verdi ve Megara Peloponessosluların Attika'yı istila etmelerinin yolunu açarak isyan etti. Perikles'in bu sırada hiçbir seçeneği yoktu; istilacı orduyla karşılaşmak üzere bir Atina ordusu çıkardı, ama savaşmak yerine Spartalıları geri çekilmeye ve bir barış görüşmesi yapmaya ikna etti.

Geçmişe dönüp baktığımızda, hiç şüphesiz ona yapılan eleştiriler onun savaş alanında zafer şansını kaçırmakla suçlanmasıdır. Thukydides Peloponessosluların geri çekilmesini yorum veya açıklama olmaksızın bildirir. Ancak Plutarkhos 431 yılındaki Peloponessoslu istilasına eşlik eden daha sonaki suçlamalara cevap olarak bu olayı neredeyse şiirsel bir dille kullanmıştır. Düşmanlarının, yani Perikles'in düşmanlarının onu tehdit ettiği ve suçladığı ve koroların onu utandıracak alaycı şarkılar söylediğini, korkaklığı ve herşeyi düşmana bırakması yüzünden onun kumandanlığını aşağıladıkları anlatılır. Plutarkhos'un anlattığına göre Peloponessoslular Atinalıların öfke ve gururları nedeniyle savaşacaklarını ummuşlardı. Ama Perikles'e göre, 60,000 kişilik Peloponessoslu ve Boitia'lı piyadeye karşı savaşmak korkunç görünüyordu, çünkü bu rakam sadece ilk baskını yapanların sayısıydı. Yine Plutarkhos'tan alıntı yapıyorum ve şehri sonuca bağlı olarak riske atmak da korkunç görünüyordu.

Perikles'in 431'de heyecanlı Atinalılara karşı kullandığı yatıştırıcı dili şöyle anlatır: "Ağaçlar kesilmiş ve budanmış olsalar da çabuk büyürler, ama insanlar katledilirse onları geri kazanmak kolay değildir." Burada korkaklık ve atılganlık eksikliği suçlamalarına dönerek onların akıllarını başlarına geri getirdi ve çok daha fazlasını Perikles'in kumandanlığı

hakkındaki fikrini özetlediği bir pasajda anlattı ve bu pasajı size okuyacağım: “Kumandanlığı sırasında özellikle ihtiyatlı olmasıyla ünlüydü. Büyük risk veya belirsizlik içeren bir savaşa asla kendi isteği ile girmezdi. Veya büyük riskler alarak parlak zaferler kazanan ve büyük kumandanlar olarak imrenilen kumandanları asla kıskanmaz veya onlarla rekabete girmezdi. Her zaman vatandaşlarının kendi egemenliği altında olduğu sürece sonsuza kadar yaşayacaklarını ve ölümsüz olacaklarını söylemiştir.”

2. Bölüm: Perikles Hakkında Günümüz Bilim İnsanlarının Görüşü

Bu görüşe inanan birçok modern akademisyenin hiç biri Perikles’in kumandanlığı lehine Hans Delbruck kadar şiddetli tartışmalar yapmamıştır. Delbruck belki de o zamanın en ünlü askeri tarihçisi ve hala o alanda saygı duyulan bir kişidir. O ve Pflugk-Harttung aynı dönemde yaşamış tarihçilerdi ve bu konudaki yazılarını 19. yüzyılın son birkaç on yılı içinde yazmışlardır. Son zamanlarda Perikles’e yöneltilen eleştirilere ve özellikle Pflugk-Harttung tarafından yapılanlara sinirlenen Delbruck 1890 yılında *Büyük Frederick’in Kumandanlığı üzerinden Açıklanan Perikles’in Kumandanlığı* başlığı altında detaylı bir savunma yazmıştır.

En büyük çabası gerçekte Perikles’in 431’de başlayan savaşı yönetme şeklini savunmak olmuştur. Ve bu Atinalı kumandana yöneltilen büyük eleştirilerin konusu olmuştur. Perikles’in stratejisi savaşta Spartalıları mağlup etme amaçlı değil, onları Atinalılara karşı savaşmanın gereksiz olduğuna dair ikna etmektir. Dolayısıyla, Perikles’in stratejik hedefleri tamamen savunmacı hedeflerdi. Perikles Atinalılara, sakinliği sürdürüp donanmalarına iyi bakarlarsa, savaş zamanı imparatorluklarını genişletmeye çalışmaktan ve böylece şehri tehlikeye atmaktan kaçınırlarsa egemenliklerinin süreceğini söyledi. Atinalılar karada savaşmaya, ülkedeki topraklarını ve evlerini Spartalı yıkımına bırakmaya ve duvarlarının arkasına geri çekilmeyi reddettiler. Bu arada, donanmaları Peloponessos kıyısına birkaç komando baskını yaptı.

Bu strateji öfkeden deliye dönmüş olan düşmanlarla barış yapmaya hazırlanana kadar devam etti. Donanma akınları ve çıkarmaları ciddi zararlar vermek amaçlı değil, sadece Atinalıların isteseydiler ne kadar zarar verebileceklerini göstermek amaçlıydı. Strateji Peloponessosluları fiziksel veya maddi olarak değil psikolojik olarak yıpratmaktı. Yunan tarihinde böyle bir strateji asla denenmemiştir, çünkü Atina Emperyal Demokrasisi gelmeden önce hiçbir devletin böyle bir strateji denemek için olanağı yoktu. Bunu yapmak kolay değildi. Çünkü bildiğiniz gibi, eşi görülmemiş bu strateji doğrudan Yunan geleneğine ters bir stratejiydi. Savaşma iradesi, cesaret ve savaşta azim, özgür insanların ve vatandaşların temel karakteristikleri olmuştur. Bu yüzden Perikles’in pasiflik stratejisi Yunan geleneğinin öğretilerine ters düşmüştür.

Ancak çoğu Atinalı çiftçilik yapıyordu, tarlaları ve evleri surların dışındaydı. Perikles stratejisi halkın evleri, ürünleri ve şarapları ve zeytin ağaçlarına zarar verilirken veya tamamen tahrip edilirken tembel tembel seyretmelerini gerektiriyordu. Bu gerçekler ve ayrıca geleneğin gücü ve Yunanların kültürel değerleri karşısında, geçmişe bakarak bile Perikles’in Atinalıları kendi stratejisini benimsemeleri konusunda nasıl ikna edebildiğini anlamak zordur. Atina’nın karadaki sayısal olarak zayıflığının kesinlikle farkında olan Delbruck, Perikles’in yaklaşımının doğru olduğuna ikna olmuştur.

İşte Delbruck'un yazdıkları: "Peloponessos Savaşı'nın yapısı ona sadece dünya tarihinin büyük devlet adamları arasında değil, büyük askeri liderleri arasında da bir pozisyon vermemizi gerektirir. Bu hakkı ona veren tek başına savaş planı değildir, çünkü kumandan şöhreti, lafla değil, senetle, ama daha çok, ona eşlik eden yüce karar gücüyle kazanılmıştır. Yeterli olmayan önlemlerle duraksamamak, tam tersine dört elle sarılmak ve feda edilmesi gereken şeyleri, -- Atina Kırsal kesimini --, tamamen bırakmak. Bunun yanında, böyle bir kararı demokratik ulusal bir meclise anlaşılabilir yapabilen ve onaylarını alabilen şahsi otoritenin gücü. Bu kararın uygulanması herhangi bir zaferle uygun şekilde karşılaştırılabilecek stratejik bir başarıdır."

Örneğin, eleştiriler... Delbruck lafını esirgememişti ve onun başıboşun biri olduğunu söylerseniz ben en harikası olduğunu söylerim. Delbruck vakasını 18. yüzyılda Prusya Kralı Büyük Frederick ile Perikles'i kıyaslayarak desteklemeye çalışır. Yedi Yıl Savaşları sırasında Frederick, Delbruck'un 'Yıpratma Stratejisi' olarak adlandırdığı stratejiyi uygulamıştır; bir ordunun ulusunun direnme kabiliyetini yok etmek amacıyla diğer orduyu kararlı savaş durumuna getirmek için arayıp bulduğu yok etme stratejisi. Böyle bir strateji bazen bir savaşta zayıf tarafça kullanılır veya zayıf taraf üzerinde uygulanır, çünkü başarı getirebilecek başka hiçbir seçenek yoktur. 20. yüzyılda Kuzey Vietnamlı komünistler Birleşik Devletler'e karşı bunu başarıyla kullanmışlardır. Üstün silah gücü Amerikalılara planlı muharebelerde zafer getirmiştir, ancak çeşitli şekillerde yapılan gerilla savaşlarıyla baş etmede o kadar da etkili olamamıştır. Bu yüzden Komünistler genellikle savaş boyunca muharebelerden kaçınmışlardır. Yıllarca kesin bir sonuç olmaksızın devam eden savaş Amerika'da ayrılığı ve huzursuzluğu beslemiş ve sonunda Amerikalıların savaşıma isteğini yıpratmıştır.

İkinci Kartaca Savaşında Roma, Hannibal'ın önderliğinde muharebe sırasında sürekli yıkıcı yenilgiler yaşadı. Bu yüzden Romalılar Quintus Fabius Maximus'un taktiklerini seçmiş ve muharebeden kaçınarak, kendileri daha güçlü olana ve evinden uzak ve eviyle arasında denizler olan düşman zayıflayana ve geri çekilmek zorunda kalana kadar onu gerilla savaşları ile taciz etmişlerdir. Ancak Perikles'in stratejisi birçok açıdan bu stratejilere benzemiyordu. Vietnamlı komünistlerin ve Romalıların aksine, Perikles hiçbir zaman karada planlı muharebeye girişmemiştir. Vietnamlılar Amerikan güçlerinden kayıp verdirerek Amerika'nın çözülmesini hızlandırdı. Romalılar sadece yapmak zorunda oldukları sürece savaştan kaçınmıştır. Onların nihai hedefi düşmanı standart savaşlarda yenmekti ve sonunda İtalya, İspanya ve Afrika'da bunu yaptılar.

Delbruck'un Perikles'in stratejisini Frederick'in stratejisi ile kıyaslaması bence pek de yanlış değil. Prusya Krallığı iki yıldan uzun süren planlı savaşlarda kaybedilen muharebeler ve hiç bir alternatifin olmaması nedeniyle Frederick'in stratejisine geçmişti. Hayatta kalmak için savaştan kaçınması gerekliydi. Onu hesaplanmış savaş planları değil sadece şans kurtarabilirdi. Britanya maddi destek ile yardımına koştı ve sonra herşeyin içinde en hesaplanamayan şeyler gerçekleşti, büyük bir taraftar ve Frederick'e düşman olan Rus İmparatoriçesinin ölümü Frederick'in düşmanlarının koalisyonunu dağıtarak onun savaştan yenilgi almadan kurtulmasını sağladı; İmparatoriçenin halefi Büyük Frederick'i seven bir çardı ve bu yüzden onun kellesini kurtardı.

Perikles'in karşı karşıya olduğu durum bu olaylardan tamamen farklıydı. Müttefiklerinden biri kanatlarda durup, yardımcı olmadı ve rakiplerini ayıracak şanslı bir kaza gerçekleşmedi.

Spartalılara karşı karada her tür savaştan kaçındığı için, hiçbir zayıflık vermedi, ancak Vietnamlılar ve Romalılar verdi. Üstelik onlar ve Frederick üstünlük kendi ellerindeyken en sonunda savaşmayı ve kazanmayı hedeflediler. Ancak Perikles'in planının özü, Peloponessosluların Atinalılara ciddi bir zarar veremeyeceklerini göstermek, Peloponessosluları psikolojik olarak yıpratmak, onların akıllarını başlarına getirerek çabalarının boş olduğunu ve onlara zafer getiremeyeceğini anlamalarını sağlamak için tüm kara savaşlarından kaçınmıştır. Planı işe yaramadı. Şans unsuru, beklenmedik ve hesapta olmayan faktörler, sonunda Atina nüfusunun üçte birini öldüren bir veba şeklinde Perikles'in ve Atinalıların karşısına çıktı.

3. Bölüm: Askeri Lider olarak Perikles'in Eleştirisi

Elbette tüm bunlar cesaretlerinin kırılmasına izin vermeyen ve savaşmaya devam eden Peloponessosluları cesaretlendirdi. Perikles 429'da öldüğünde Atina hazinesinin tükenmiş, Perikles'in planı yıkılmış ve zafer ümidi kalmamıştı. Sadece kendinden sonra yerine geçenler daha saldırgan bir stratejiye dönüş yaptıkları zaman, Atinalılar herkes için şartları eşitledi ve bir konuma ulaştı, bu da onlara 27 yıl boyunca direnme olanağı verdi ve gerçekten bir kaç sefer neredeyse zafer getirdi. Bu yüzden, Perikles'in Peloponessos Savaşındaki stratejisinin ağırbaşlı ve iyi niyetli bilgilerden bile askeri bir lider olarak yetenekleri hakkında sorular gündeme getiren eleştiriler alması şaşırtıcı değil. Çok seçkin bir Alman tarihçi olan Georg Busolt Perikles'in stratejisini esasen doğru olarak nitelmiştir, ama o bile stratejinin biraz tek taraflı ve kuramsal olduğunu ve uygulanışında ve girişim ruhunda bir aktif süreç eksikliğinin bulunduğunu düşünmüştür; bu yorum çok iyi bir arkadaşından gelmiştir.

Gördüğümüz gibi Almanlar bu tartışma alanının tamamına hâkimdir. Hermann Bengston, planı eleştirilere karşı savunur, ancak planın taarruz kısımlarının uygulanışının modern eleştirmenlere pek enerjik ve azimli görünmediğini itiraf etmiştir. Perikles'ten sonra yerine geçenlerin önemli kara savaşlarını veya çok sayıda kayıpları risk etmeyen bazı önlemler aldığını ve bunların önemli başarılar getirdiğini bildiğimiz için eleştirmenlerin etkili oldukları şüphe götürmez. 425 yılının ilkbaharında, parlak ve cesur kumandan Demosthenes Peloponessos yarımadasının güneybatı ucundaki Pylos burnunu ele geçirmek ve tahkim etmek için bir plan yapmış ve uygulamıştır. Oradan, Atinalılar serbestçe baskınlar düzenleyebildi ve Sparta'nın köleleştirilmiş halkı olan esirlerin kaçışlarını veya isyanlarını teşvik edebildi. Kumandanın başarısı, Pylos'un biraz açığındaki Sphakteria Adası'nda birkaç yüz birliklerinin tuzağa düşürülmesine ve ele geçirilmesine izin veren Spartalıların paniğe kapılmalarına yol açtı.

Kumandan derhal barış teklifi eder, ancak bu teklifi Atinalılar daha sonra red eder. Daha sonra, aynı ilkbaharda, Atinalılar Peloponessos'un güneydoğu burnunun biraz açığındaki Kythera Adası'nı ele geçirir ve oraya garnizon kurup derhal anakaraya baskınlar düzenlemeye başlar. Thukydides, Spartalıların oldukça fazla oranda olduğunu sandığı sinir bozuklukları yaşadıklarını anlatmıştır.

Thukydides'in açıklaması şöyledir: "Spartalılar her yerde gerekli görünen piyadelerin sayısını kararlaştırarak ülke genelinde oraya buraya garnizonlar gönderdiler. Başka açılardan ise, kurulu düzene karşı bir devrim olacağı korkusu yüzünden Spartalılar aşırı derecede

tetikteydiler ve seri ve tedbirleri yıkan bir savaş her yanlarından patlak verdi. Normal savaş hazırlığı kavramlarının dışındaki bir deniz karşılaşmasına katılmalarından ve bu alışkın olmadıkları alanda cesaret eksikliğinin başarmayı umdukları şey açısından her zaman bir kayıp olan Atinalılara karşı savaşmalarından bu yana, askeri meselelerde daha önce hiç olmadıkları kadar ürkektiler artık.” Başka bir deyişle, Atinalılar her ne zaferi kazanırsa kazansın, ne kadar büyük zaferler olursa olsun, onlar her zaman hayal kırıklığına uğramıştır, çünkü bundan daha fazlasını beklemişlerdi.

Aynı zamanda, öyle büyük rakamlarda, beklenmedik ve öyle kısa süreler içinde başlarına gelen şanssızlıklar büyük korkuya yol açtı ve Spartalılar bir ara Spakhteria adasındaki gibi bir felaketin daha başlarına gelebileceğinden korktular. Bu sebeple, savaşa girme konusunda cesaretleri daha azalmıştı ve neye girişirlerse girişinler kötü bir şekilde sonuçlanacağını düşünüyorlardı, çünkü daha önce şanssızlıkla ilgili çok az deneyimleri olmasının sonucu olarak öz güvene sahip değillerdi. Hiçbir sorun çıkmayacağını, tek yapmaları gerekenin Attika’ya girmek olduğunu, Atinalıların ya geçen sefer olduğu gibi onlarla dövüşmek için dışarı çıkacaklarını ve anında yok edileceklerini ya da arazilerinin mahvedildiğini ve geriye ne kaldığını izlemektense Perikles’in yıpratma stratejisi ile değil, aksine, stratejiyi reddederek ve daha saldırgan bir yaklaşımla çabalayıp teslim olacaklarını düşünerek muhteşem bir güvenle savaşa girdiklerini hemen hatırlatmak isterim.

Bu gibi sonuçlar ışığında, doğal olarak şunu soruyoruz; bu başarılarla sonuçlanan girişimlerin neden savaşın 5. yılına kadar beklemesi gerekiyordu? Perikles neden bunları, neden bir an önce kullanmadı? Bunu başaramamasını kendisine yöneltilen suçlamalar içinde en önemli olandır ve Delbruck onu savunmak için çok çaba ve yaratıcılık gösterir. Yine de, Delbruck daha saldırgan ve taarruza yönelik bir çabanın yardımcı olacağını kabul etmek zorunda kalmıştır. Savaşın 2. yılında, 430 yılında, Perikles’in Epidauros’a karşı yaptığı saldırı bu şehri almaya ve zapt etmeye yönelikti. Delbruck’tan şu alıntıya bakalım: “Bu kuşatma başarılı olsaydı, buna kıyasla Akarnania’daki her hangi bir başarıdan, her hangi bir tahribat operasyonundan, ne kadar yoğun olursa olsun, Mykenai’daki bir kıyı noktasının tahkimatı yok olacaktı.” Epidauros’u almanın kıyıya yakın komşu devletleri de tehdit edeceğini, hemen barış getirebileceğini veya en azından Sparta’nın müttefikleri arasındaki savaş ateşini soğutacağını söyler.

Öyleyse, Perikles neden bekledi ve daha sonra çok az şey yaptı? Delbruck’un buna cevabı, “Biz bilmiyoruz,” olmuştur. Bu kadar eğitilmiş, zeki ve kararlı bir akademisyen ve diğer birçok savunucu tarafından Perikles’in davranışını bu şekilde açıklayamamaları bana göre onların yanlış yola saptıklarının güçlü bir işaretidir. Perikles düşmanın savaşa kabiliyetini yıpratmak için taarruza yönelik tedbirler kullanmak istememiştir. Onun amacı, daha önce söylediğim gibi, psikolojik ve entelektüeldi: Spartalıları ve müttefiklerini zaferin olanaksız olduğuna, Atinalıların düşmanın verebileceği tek hasar olan Attika’nın yağmalanmasına kolayca dayanabileceğine ikna etmek ve Spartalıları ve müttefiklerine Atinalıların isterlerse onlara oldukça büyük hasarlar verebileceğini göstermekti. Atina’nın dikkatli bir şekilde planlanmış sınırlı sayıdaki saldırı çabaları düşmanı savaştırmaya ve daha zorlu savaştırmaya kışkırtmaksızın bir mesaj vermeye yönelikti.

Tipki Amerikan kuvvetlerinin Kuzey Vietnam’a karşı dikkatli bir şekilde planladıkları, Çinli destekçilerinin müdahale etmelerine neden olmaksızın düşman üzerinde baskı kurmayı

amaçlayan sınırlı saldırıları gibi, bu tür bir strateji çok hassas eylemleri çok hassas kararları gerektirir ve tabii ki işe yarayacağına garantisi yoktur. Çok saldırgan eylemler düşmanı sinirlendirebilir ve kararlılığını arttırabilir. Hedef hiç bir şekilde kazanamayacağını düşmana göstererek düşmanın moralini bozmak ve savaşa isteğini yok etmektir. Burada küçük bir dipnot düşelim; bu, bir savaşta herhangi bir kişinin benimseyeceği herhangi bir stratejide her zaman kritik bir konudur--, gerçekten, iki temel hedef ve her zaman aynı stratejiyi üretmez. Birincisi düşmanın savaşmasını olanaksız kılmak, savaşma kabiliyetini yok etmektir, bunu yaparsanız kesin zafer kazanırsınız. Diğeri ise düşmanın savaşma iradesini yok etmektir ve tabii ki bunu yaparsanız kazanırsınız, ancak iradesi sizin yaklaşımınıza cevap vermeyebilir.

Eğer Spartalıların iradesini yok edebilseydiler, savaştan önce *status quo*ya dönüş sağlayacak bir anlaşmalı barış yapmaları beklenebilirdi, sadece zorla devrilemeyeceği ispatıyla daha güvenli hale getirilmiş bir barış olacaktı bu. Perikles'in savaşta amacı buydu. Bu strateji başarısız oldu, tıpkı Perikles'in 433'ten 431'e kadar süren ve savaşa neden olan dönem içerisinde yaptığı diplomatik manevraları gibi. Yunan Dünyasının sınırlarındaki uzak bir kasaba olan Epidamnos'daki sivil savaş Peloponessos Birliği ile Atina İmparatorluğu arasında büyük bir savaş çıkarma tehdidi oluşturunca, size iddia ettiğim gibi Perikles, Spartalıları ve diğer tüm Peloponessoslu müttefikleri Atinalılara karşı bir savaşa sokmadan, Sparta'nın önemli bir müttefiği olan Korinthos'u vazgeçirme amaçlı ölçülü, sınırlı bir müdahale politikası izlemiştir. Bu çaba da başarısız olmuş ve Perikles'in kaçınmak istediği korkunç bir savaşla sonuçlanmıştır.

Bu büyük stratejik başarısızlıklar Perikles'e yöneltilen eleştirileri tamamen haklı çıkarır mı? Bu başarısızlıklar korkaklığın, cesaret ve azim eksikliğinin sonuçları mıdır? Kanımca, kumandan olarak hayatı boyunca gösterdiği kişisel performansın adil bir değerlendirmesi bunun aksini gösterir. Kişisel korkaklık suçlaması gülünç; Pflugk-Hartung bile Perikles'in kişisel cesaretinin savaşta ve mecliste ortaya çıktığını kabul eder. Eğer bir korkaklık belirtisi gösterseydi, pek çok sefer birçok savaşta ordular ve donanmalar yöneterek zafer hatıraları diken hiçbir Atinalı kınanmalardan kurtulamazdı, eğer öyle bir insane olsaydı her yıl yeniden kumandan olarak da seçilemezdi. Ya da cesaret ve atılganlık gösterememiş olsaydı.

446'da, Atina'nın mutlak varlığını sürdürmesi ve Atina İmparatorluğu tehdit altındaydı. En hassas noktalar olan Euböia, Megara ve Boiotia'da en tehdit edici isyanlar patlak verdi. Perikles Euböia isyanını bastırmak için süratle bir orduyu aldı ve Attika'nın Peloponessoslu istilasının yolunu açan ikinci isyanın haberi üzerine aynı hızla geri çekildi. Hatırlayacağınız gibi, Spartalıları geri çekilmeleri için ikna etmek üzere tam vaktinde oraya vardı ve daha sonra hemen Euböia'daki isyanları bastırmak için Euböia'ya döndü. Yine, daha önce, Samos Adası 440 yılında bir isyan başlattığında Perikles şahsi sorumluluk aldı, hızlı ve kararlı davranıp Samoslu isyancıları hazırlıksız yakaladı, onları gafil avladı ve sonunda deniz ablukası yoluyla onları teslim olmaya zorladı.

Yine de bu seferler, Perikles'in sık görülen önlemlerinin temel olarak doğuştan gelen bir eğilimden veya bir karakter kusurundan değil, düşünce ve hesaplardan kaynaklandığını gösterir. Perikles'in Spartalı ve Peloponessoslu müttefiklere karşı kara savaşlarına girmekten kaçınmasının başlıca sebebi kaybedeceğinden emin olmasıydı; rakamlar kesinlikle ona karşıydı. Yine de, kendisinden daha cesur kumandanlara göre daha dikkatliydi. Yunan dünyasındaki hiçbir *polis* devleti savaşta kendi vatandaşları konusunda savurgan değildi ve

özellikle demokratik bir devlette bir kumandan yaralı ve şehit listesini mümkün olduğu kadar düşük tutmalıydı. Atinalı kumandanların sadece askeri liderler değil aynı zamanda her yıl görevlerine yeniden seçilmeleri gereken politikacılar olduklarını hatırlamak gerekir. Hiç şüphesiz Perikles liderliği dönemindeki ihtiyat ve ekonomi ile içtenlikle gurur duymuştur, ancak bu daha önce alıntı yaptığım o iktidarda olacağı sürece Atinalıların sonsuza dek yaşayacakları ve ölümsüz olacakları şeklinde Atinalılara böbürlendiği zaman bile onun politik popülerliğini zedeleyememiştir.

Bu tür düşünceler onun ihtiyatlı çalışmasını açıklamaya yardımcı olur ve yine de Perikles'in Hannibal, Sezar, Büyük İskender, günümüzden ise daha az ama yine de değerli bir örnek olan George Patton gibi rasyonel hesaplama ve savaşın sınırlarını ve eline geçtiğinde fırsatı cesurca yakalama gerekliliğini anlayan, aynı rütbedeki nadir askeri dâhilerden biri olduğunu gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Perikles, Omar Bradley'in 'PR' güçlerinin kendisine taktığı isim olan askerin kumandanıydı. O bir George Patton değildi, ya da belki tüm avantajlar kendi lehine olmadıkça savaşa girmeyen bir Bernard Montgomery bile değildi. Bir Kimon'un yeteneği ve yürekliliğine, ne pahasına olursa olsun zafer isteyen cesaret ve gaddarlığına sahip değildi.

4. Bölüm: Perikles'in Karşılaştığı Diğer Engeller

Perikles'in stratejisini açıklamak için başka bir unsur daha öne sürülmüştür. Bir eleştirmen Perikles'in bir kumandanı çok bir amiral olduğunu söyler. Atina amiralliyi, savaş stratejisini ve planının iskeletini yapar. *Burgermeister*, yani Belediye Başkanı, Perikles değil, ama Amiral Perikles Atinalıları iki yıl içinde neredeyse yıkma noktasına getiren ve asla zafer kazanamamış olan yıpratma stratejisini icat etmiştir. Aslında, bu analizde biraz haklılık var; Perikles'in komutasındaki Atinalılar, anavatanı Büyük Britanya gibi bir ada olan bir kıyı imparatorluğuna yakışabilecek donanma gücüne veya bir kıtaya hükmeden ve diğer büyük güçlerden iki büyük okyanusla ayrılan Birleşik Amerika gibi bir güce dayalı muazzam bir strateji geliştirmişti.

Atina'nın coğrafi konumu pek de avantajlı değildi, çünkü şehir anakaraya bağlıydı, büyük Anglo-Sakson ülkelerinin düşmanlarının kullanmadığı tehdit hedeflerine sahipti. Perikles şehri tahkimli limanına bağlayan uzun surlar inşa ederek, gerçekte şehri bir adaya çevirerek bu dezavantajı ortadan kaldırdı. Bu olağanüstü bir stratejiydi, insan mantığına ve teknolojiye dayanması ve kıyı kesimin kullandığı ve düşmana bir avantaj veren geleneksel savaş yöntemlerini reddetmesi bakımından zamanının çok çok ilerisinde bir stratejiydi. Aynı zamanda Perikles daha fazla genişlemekle ilgili tüm düşünceleri sona erdirdi ve Atina çıkarlarını mükemmel şekilde uyan barışı ve *statsu quoyu* korumak amaçlı bir politika üretti. Böyle bir politika başarı için herkese özgü olağanüstü oranda bir rasyonelliğe dayalıydı. Atinalılar sahip oldukları şeylerden ve güçlerinin yayılmasına dair kaybettikleri umutlarından memnun olmalılar.

Buna her zaman karşı çıkan Atinalılar vardı, ama hayattayken Perikles onları kısıtlayacak ve kontrol edecek akıl ve politik güce sahipti. Onun kontrol edemediği diğer ülkeler ve özellikle de düşmandı. İktidardaki beklenmedik değişiklikler ve kaymalar uluslararası tarihin normal koşuludur. Bu değişiklikler her zaman gerçekleşmiştir, çünkü uluslararası ilişkiler sadece

kısmen ve istikrarsız bir şekilde maddi avantajın rasyonel hesapları ile yönlendirilir. Ayrıca açgözlülük, hırs, kıskançlık, alınganlık, öfke, nefret ve Thukydides'in ünlü tiradı korku, şeref ve çıkar da geçerlidir. Dolayısıyla durumundan memnun ve barışı korumak isteyen bir devlet mantıklı politikalarına tepki gösteren bir gerekçeye dayanamaz, ama mantıksız görünen zorlukları da öngörmelidir. Spartalılar ve onların müttefikleri Perikles'in savunmaya dayanması ve büyük bir kara savaşını reddetmesi üzerinden kendilerine zafer vaad edecek gerçekçi bir stratejilerinin olmadığını fark etmiş olmalıydılar.

Ancak Atina iktidarına karşı duyulan küskünlük ve öfke ve sonunda kendi ittifaklarını ve güvenliklerini zayıflatabileceği korkusu onları savaşa yöneltti. İnsanlık tarihinde normal kabul ettiğim için, Spartalıların uzun duvarlar şeklindeki yeni teknolojinin Atinalıların gelecekte böyle bir savaş riskine girmelerini gereksiz kıldığının bilincinde olmalarından ziyade, Atinalıların 446 yılında geleneksel bir savaşta başarısız olmaları ve bir barış anlaşması yapmaları hatırasından etkilenmişlerdi. Bu şartlar altında böyle bir savaşı engellemek, – Perikles'in yapmaya çalıştığı da buydu –, büyük ve hafife alınması olanaksız bir tehdit olan Peloponessoslulara savaşın birincil sonuçlarının korkusunu savaşa yol açan tüm duygulardan daha güçlü kılacak bazı taarruz tehditleri gerektirir. Ancak Perikles bir donanması, onu destekleyecek zengin bir hazinesi ve korunabilir surları olduğundan Atina'yı fethedilemez bir ada olarak düşünüyordu.

Böyle bir devletin bir savunma stratejisi benimsemesi normaldir. Sonuçta bu avantajları kullanan ve normal savaşların çoğu tehlikesini ve tatsızlığından sakınan benzersiz ve kıskanılacak bir savaş yöntemi geliştirmişti. Atinalıların güçlerini hızla toplamalarına ve adalara ve kıyı düşmanlarına onlar hazırlanmadan saldırılarına olanak veriyordu. Atinalıların kendi şehirlerini ve halklarını tehlikeye atmadan başkalarına saldırılarına izin veriyordu. Bu savaş türünde başarı gerekli tek şey gibi görünüyordu ve karada büyük kayıplar verdikleri yenilgiler Atinalıları karada savaşma riskine girme konusunda isteksiz hale getirmişti. Onlara göre taarruz harekâtı son çare olarak görülmelidir; ama sadece kesinlikle kaçınılmaz olduğunda. Perikles anakaranın savunulmasında bile bir kara ordusu kullanmayı reddederek ve bu orduyu düşmana ciddi zarar verebilecek taarruz harekâtlarında çok çok az kullanarak bu yaklaşımı mantıklı bir nedene bağladı.

Düşmanın yola gelmeyi şiddetle reddetmesi Atina usulü savaş yöntemi olarak adlandırılabilir yöntemini yetersiz ve Perikles'in stratejisini başarısız olan bir tür hüsnükuruntu haline, durumuna getirdi. 431 yılının Atina'sı gibi bir devlet, durumundan memnun, düşmanı koyda tutabilmeyi beceren, taarruz harekâtının risklerinden kaçınma cezbediciliği büyük, ama insanların çoğunlukla dikkat etmediği şey bunun büyük tehlikeler içermesidir. Bu, insanların daha önce başarılı olmuş bir stratejiyi veya genel bir teori tarafından desteklenen bir stratejiyi uygun olmayan bir durumda kullanmaya yönelten sabit düşünce şekli oluşturur. Ama bunun yanında başka dezavantajları da olabilir; potansiyel düşmanların bir savaşı provoke etmelerini engelleme kapasitesi ciddi şekilde sınırlıdır. Güçlü bir savunma durumunun arkasında dikilerek engelleme ve böylece düşmanı zafer şansından mahrum bırakma, düşman tarafa çok yüksek oranda rasyonellik ve biraz hayal gücü yükler. Spartalılar Attika'yı 431'de istila ettiler. Çok az riske girdiklerini düşünmüş olmalı, Atinalılar savaşmayı reddetseydi bile, reddetmekte uzun süre diretseydi bile her iki seçenek de beklenilmedi ve anormaldi.

Spartalılar yine de zaman ve emekten biraz daha fazlasını riske atacaktı. Her durumda, arazileri ve şehirleri güvende olacaktı. Atinalıların düşmanın savunmasız olduğu yerlere saldırma yeteneği olsaydı ve bu yetenek herkes tarafından açıkça görülseydi, Perikles'in caydırma stratejisi etkili olabilirdi. Savaş başladığında, Atina savaş yönteminden ve Perikles stratejisinden vazgeçmeden kazanmak olanaksızdı. Perikles 429 yılının sonbaharında ölüm döşeğindeyken, stratejisi bir fiyaskoydu. Üç sefer mevsiminden sonra Peloponessoslular hiç bir şekilde yorgunluk belirtisi göstermediler. Tam tersine, son dönemde Atina'nın barış teklifini reddettiler ve Atina iktidarını sonsuza dek yok etmek için kararlılıkla savaşa devam ettiler. Diğer yandan Atinalılar, arazilerinin ve evlerinin tekrar tekrar yağmalandığını görmüşlerdi, mahsulleri ve ağaçları yakılmış ve yok edilmişti. Ayrıca çok sayıda insanın canını alan ve ahlaki yapılarını bozan vebadan acı çekiyorlardı.

Bu konuşmanın başında alıntılıdığım hikâyede, Plutarkhos Perikles'in askeri kahramanlıklarının övülmesine karşı verdiği cevaptan bahseder, hatırlayacaksınız. Şaşkınlık gösterir, – biliyorsunuz onun uyuduğunu sanmışlardı –, uyumadığı ortaya çıkmıştı. Ne söylediklerini duyuyordu. Kendisinin yetenekleri kadar iyi şansın da sonucu olan ve birçok başka kimsenin başardıkları şeyi övüyor olmalarına şaşırıyor. Bunun yerine, yüceliğini gösteren sözlerinin en güzelini ve en önemlisini, – “Şu an hayatta olan hiçbir Atinalı benim yüzümden matem elbisesi giymedi” –, övmeleri gerektiğini söyledi. Bu ifadeler, Perikles'in bize bildirilen son sözleri, dinleyicilerini çok etti, arkadaşları bile politikasının savaşın gelişinde en azından bir şekilde pay sahibi olduğunu ve bu stratejinin vebadan kaynaklanan yıkımın yoğunluğu ile ilgili olduğunu kabul etmek zorunda kaldılar.

Son sözleri kendisine yağdırılan yaygın suçlamaların yol açtığı yaraları ne kadar derinden hissettiğini ve yanlış yolda olduğunu itiraf etmeyi inatçı bir şekilde nasıl reddettiğini gösterir. Müthiş zekâsını şehrinin ihtiyaçları için kullanmıştı ve mantığı ona sonuçların sorumlusunun kendisi olmadığı söylüyordu. Bu sonuçların geçici olacağına inanmış olmalıydı. Zamanla beklentilerinre cevap verileceğini düşünmüş olmalıydı. Yurttaşları onun stratejisine bağlı kalacak bilgelik ve cesarete sahip olurlarsa, kazanacaklardı. Bu yüzden o inandı ve çağdaşı olan Thukydides de inandı.

İki bin yıldan fazla bir süre sonra, Clausewitz savaşa çok farklı gözlemlerle bakmıştır. Alıntı yapıyorum: “Savaş, temel özelliklerini hafifçe verilen duruma göre şekillendiren gerçek bir bukalemundan fazlasıdır. Toplam bir fenomen olarak, baskın eğilimleri her zaman bir savaşı ilkel bir vahşet, nefret ve düşmanlıktan oluşan paradoksik bir üçlem haline getirir. Bu üç etken kör doğal kuvvet olarak görülür. Yaratıcı ruhun dolaşmasının serbest olduğu şans ve olasılık oyunundan, politika aracı olarak bağlılık unsurları onu tek başına mantığa tabi tutar. Bu üç eğilim üç farklı yasa gibidir, konularıyla ilgili derin köklere sahiptirler ama yine de birbirleriyle ilişkilerinde değişkendirler. Onların herhangi birini inkâr eden veya aralarında rastgele bir ilişki kurmak isteyen bir teori gerçekle o derece çatışır ki sırf bu nedenle tamamıyla işe yaramaz olur.”

Tarihteki birçok kumandan gibi ve az sayıda askeri dehanın aksine Perikles, aslında savaşı, Clausewitz'in söylediği gibi, tek başına gerekçelendirmek için birinci derece önemli bir konu olarak görüyordu ve bana göre diğer yönlerini de çok az anlıyordu; bu yüzden kendisi ve halkı çok büyük bir bedel ödedi.

5. Bölüm: Sorular ve Cevaplar

Evet biraz zamanımız var, soru veya yorumlarınızı alabilirim. Sonuç olarak bahsettiğimiz sadece yirmi yedi yıllık bir savaş ve konuşmak için yirmi dakikamız var. Sorun değil. Başka, bir şey söylemek isteyen? Evet?

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Donald Kagan: Bu çok uzun bir hikâye, ama verebileceğim en iyi yanıt, en son Thukydides'in yaşadığı hikâyeyi yazma nedenleri hakkında konuşurken verdiğim yanıt olur. Perikles'i destekliyordu ve işler iyi gitmedi. Devlet onun istediğinden çok farklı bir yere yöneldi, Perikles'in tam tersi olan strateji de dâhil olmak üzere. Bu stratejiyi pek fazla onaylamayan sokaktaki ortalama insanlar yanlış düşünüyordu, Perikles'in yanlış olduğuna inanıyordu. Savaşa gitmeleri Perikles'in hatasıydı, savaşı kaybetmeleri Perikles'in hatasıydı. Bence Thukydides kendisini Perikles ve onun olaylara yaklaşımı ile ilişkilendirdi ve böyle de olmalıydı çünkü onun olayına inanmıştı.

Yani bunu fark etmek çok önemli. Ve yüzyıllar sonra yaşamış olan Plutarkhos ise, Peloponessos Savaşı hakkında yorum yapan herkes gibi, Thukydides yazdığından beri Thukydides'ten oldukça etkilenmişti. Bence savaş hakkında düşünen hemen herkes, Thukydides'in bu olaylar hakkındaki yorumlarına oldukça katılmıştır. Sanırım sorunun cevabı bu.

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Donald Kagan: Soru şu: "Perikles'in yaklaşımını model olarak kullanan bir modern kumandan aklıma gelebiliyor mu?" Bence cevap herhangi biri değil, — Evet, Sivil Savaşta General McClellan ve bu çok benzer bir durumdu. McClellan, Lee'nin ordusuyla savaşmak istemedi. Kölelik karşıtı şeylere o kadar da kafayı takmış değildi, fakat bunun dışında, Sivil Savaş'ta savaşmanın bedeli çok büyüktü ve bu bedeli ödemek istemedi ve bu yüzden savaştan kaçınmak istedi ve çok denese de Lincoln onu savaşa sokamadı. Yani, bu bir örnek. Şimdi, en azından bu örnekler, — tıpatıp aynısı olmasın, sadece benzeri olsun —, üzerinde düşünmenizi önereceğim size.

Mevcut yönetimde Afganistan ve İran'a, — Irak demek istedim —, saldırı başlatma konusunda Savunma Bakanlığının benimsediği stratejiyi düşünüyorum. Aklıma Grekler geliyor; Perslerle savaşmalıyım. Irak bunun bir yönünü yansıttı. Size açıklamak zorunda olmadığım nedenlerden dolayı, her ikisi de umutsuzca kayıpları en aza indirmeyi istiyorlardı ve Amerikan tarihinin son on yıllarındaki siyasi durumdan dolayı, umutsuzca savaşın süresini sınırlayan bir yaklaşım seçmek istiyorlardı. Bunu mümkün kılan teknolojik olarak avantajlı olmalarıydı, — Amerika'nın silah gücü konusundaki fantastik avantajı, silahı kullananlar için çok az riskli olan bir uzaklıktan ateşi açabilme kapasitesi, oraya ulaştığında müthiş zararlar verebilme kavramı, ama aranızdan kimse bunların herhangi birini hatırlıyor mu bilmiyorum, bazılarınız sanırım bunun hakkında düşünmek için bile çok gençtiniz. Aslında hatırlarsınız, — kullandıkları deyim neydi, Irak'ın dışındaki cehennemi bombalayarak kullanacakları harika strateji neydi? Şok ve dehşet... Aynı şeydi. Şok ve dehşet.. "Aman Tanrım bu bizim başımıza gelecek ve biz gidiyoruz," dedirtmek amaçlıy, akıllarındaki buydu.

Bu savaşlarda diğer savaşlardaki gibi başarılı olmak için yapmanız gereken bazı şeyleri yapabilme kapasitesi olan kara kuvvetlerini kasıtlı olarak tercih etmediler. Bu yüzden, başladığı zaman, işlerin planlarına göre gitmediği anlaşıldı, inatla o plana sadık kaldılar, hatta aramayacağı kanıtlandığı halde. Böylece bu da bir aday olabilir bence. Evet?

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Donald Kagan: Evet, soru şu: "Son dönem Atina tarihinin veya yapısının, – demokratik toplum demek istiyorsun –, demokrasinin bu planın benimsenmesiyle bir ilgisi olduğunu düşünüyor muyum?" Belki. Kesinlikle haklısınız. Boitia'yı istila edince Tolmides'in başına gelenlerin çok net ve acı bir hatırası olmalı. Atinalıların orada çok çok ağır kayıpları vardı. Çok kayıp olan tek yer orasıydı ama sonuçta vardı ve bu alışılmamış bir şeydi. Dolayısıyla bu Perikles'i Atinalıların bunu zor buldukları konusunda ikna etmiş olabilirdi ama her şeyi göz önüne aldığımızda gerçekten böyle olduğunu düşünmüyorum. Atina demokrasisinin diğer Yunan şehirlerinin oligarşilerinden olaylar hakkında düşündükleri açısından farklı olduğu düşüncesinde değilim. Tartışarak çözmeyi seçebilirlerdi. Perikles'in siyasi duruma inanılmaz bir biçimde hakim olması, insanların, "Bu herif ne yapıyor böyle?" dedikleri stratejiyi seçmesinin tek nedeniydi.

Çok çabuk onun aleyhine döndüler. Dolayısıyla demokrasinin özellikle önemli olduğunu düşünmüyorum. Şimdi Perikles'in düşmanları ve demokrasi düşmanları, – Perikles'in düşmanları dememeliyim, demokrasinin antik düşmanları demek istiyorum –, şunu söylüyorlar: Bu, Atina demokrasisinin savaş başlatma yoluydu, bu da felaket olmasını kesinleştiriyordu. Atinalılar o zaman böyle düşünmemelerine, sadece demokrasinin bu kadar saçma bir şey yapabileceğini düşünmelerine rağmen daha sonra ortaya çıkan ve çok tehlikeli bir girişim olan Sicilya Seferine karar verdiler; ki ne kadar tehlikeli olduğu daha sonraları görüldü.

Böylece Thukydides'in söylediklerine aynen uymuş oluyorlardı. Ama açıklamamamı okursanız, başka bir bakış açısı daha olduğunu görürsünüz, ancak antik anti demokratik görüş buydu. Demokrasiler aptaldır; nasıl savaş yapılacağını bilmezler, hiçbir şeyi doğru yapamazlar. Felaket getirecekler. Bence felakete çeşitli şekillerde uğrayabilirsiniz.

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Donald Kagan: Perikles görevde olduğu sürece herkesin Perikles'in yapılmasını istediklerini yaptığı çok açık. Bunun bizim de az çok bildiğimiz bir nedeni, bir yılda on generalden birçoğunun Perikles'e yakın olması, böylece siyasi nüfuzunun yayılması. Antik Yunan'da herhangi birinin bu tür bir süreklilik etkisine sahip olması olağan bir şey değil, ama her zaman Perikles'in arkadaşı olduklarını bildiğimiz birkaç generalin olduğunu görüyoruz ve bence hikâyenin gerisi şöyle: Generallerin antik Atina'da ne yapacaklarına karar vermediklerini görüyorsunuz. Sizi çıldırtan nokta da bu.

Bir orduyu savaşa gönderirseniz o ordunun bir ya da daha fazla generali olur. Kendisine tahsis edilmiş belli bir miktar parası, ekipmanı ve malzemesi olur ve emir alır. Tüm bunlara çoğunluk oyuyla, bir müzakere yaptıktan sonra meclis tarafından karar verilir. Ve size şunu iddia ediyorum, Perikles bu çekişmelerin hiçbirini kaybetmedi. Arkasından gelip onu

yakalamaları dışında. Sonra onu yeniden göreve getirdiler. Şimdi, sorunuz yanıtlanmış oluyor mu?

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Donald Kagan: Sorunun esası şu, "Perikles, ne kadar iyi bir strateji olursa olsun, Atinalıların hoşlanmayacaklarını bildiği bir stratejiyi benimseyecek kadar akıllı mıydı?" Ve bence yanıtı, evet, sonuç net. Hayır, akıllı değildi ama bence Atinalıların hoşlanmamalarından ziyade strateji hatalı olduğu için. Yıllar içinde ve şu anda, en hassas zamanlarda, aslında Atinalılara istediğini yaptırabildiğini ispatladı; gerçekte sevseler de sevmeseler de, onları yapmaları için ikna etti. Bu yüzden bunun gerçekten bir hata olduğunu düşünmüyorum. Sorun neredeyse hemen işlerin ters gitmeye başlamasıydı. O zamanlar gücünü bir süreliğine sarsan böyle kötü şeyler oluyordu. Ancak o zamanlarda bile gücünü geri kazanıyordu, yine de stratejisi işe yaramıyordu. Bence sorun, – ne yaptığını biliyordu diyebilirsiniz. Yanına kar kalacağını düşünüyordu, stratejisi doğru olsaydı bu da olabilirdi. Doğru mu?

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Donald Kagan: Evet, evet, soru, antik yazarlar, – bahsettiğiniz kişi Plutarkhos. Perikles'in büyük bir general olacağına inanırlar ama Sicilya'daki büyük yenilgide yer alan Nikias hakkında kötü şeyler söylerler, ancak Nikias bu çatışmaları önleyen, Perikles'in stratejisine benzer bir yol izlemiştir. Burada vurgulamak istediğim ilk nokta Thukydides'in bunu yapmadığı. Thukydides, Perikles'in stratejisini bütünüyle desteklemekle kalmaz, Nikias'ın ölümü üzerine kendi düşüncesine göre onu Perikles'in seviyesine ya da daha yükseğe çıkaran bir methiye de yazar. Ancak Nikias'ın durumu bir bakıma Perikles'ten daha kötüydü çünkü her şeyden önce Nikias, savaşa, ilk olarak Sicilya'ya girmeye karşıydı. Daha sonra general olarak seçilince girdi ama bunu yapmadan önce oylamayı kaybedince girmek için ikna etmeye çalıştı.

Daha sonra, "Tamam, gidecekseniz gidin ama bu gibi şeyleri alırsanız çok güvenli olur," diyerek Atinalıları gitmemek için kandırmaya karar verdi. Asıl filo altmış gemilik bir dönem olacaktı. Sicilya seferini kaybederek savaşı kaybedecekler gibi görünmelerine neden olacak kadar risk alarak, 130 gemi, 5000 piyade ile bitirdi kaybetmedi –, Atinalılar onun beklediği gibi, "Hayır, hayır, eğer bunu yapmak zorundaysak gitmeyelim," demek yerine, "tam isabet, evet Nikias'tan istediğiniz her şeyi alabilirsiniz, ne isterseniz," dediler ve gittiler.

Bundan sonra, seferdeki performansı onun emirlerini gerçekten yerine getirmek istemeyen birinin performansı oldu. Kavgayı iki kez kaybetmiş biri olarak yapmak istediği şey, – dışarı çıktı ve Syrakusai'da bir savaşa girmekten kaçınmak için elinden geleni yaptı ve sonunda istediğinin tam tersi oldu, Syrakusai'da savaşmak zorunda bırakıldı ve sonra geri dönüp okuyabildim, ama müfrezesini tekrar tekrar mahvetmiş, dolayısıyla onu bir general olarak kınamak için iyi gerekçeler olduğunu düşünüyorum, bunun yanında Perikles'in eleştirilmesi gereken gerekçeler bir kumandanın çok bir stratejist olarak eleştirilmesi gerekenlerdir. Başka? Evet?

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Donald Kagan: Ama bence onlar, – şey, buna küçük bir ayrıcalık tanıyacağım, bence savaştan Perikles'in umduğu şekilde çıkabilmek için çok iyi bir şansları olabilirdi. Eğer Perikles'in ölümünden sonra Kleon ve Demosthenes'in devraldığı sınırlı derecede saldırıya dayalı programı takip etmiş olsalardı. Yeni Pylos'u almak, Pylos'ta bir kale inşa etmek, Kythera'yı almak, burada bir kale inşa etmek, Peloponessos Yarımadası civarında başka birkaç yeri daha almak ve buralardan ataklar başlatmak ama Spartalılarla büyük bir savaşta savaşmamak için kalmamak, sadece bunun meydana gelmesine neden olmak. Eğer bunu belli bir süreliğine yapabilselerdi, Kleon'un esirlerin bu kalelere kaçabileceğine ve Spartalıların panikleyeceği bir iç ayaklanma çıkaracağına dair beklentisi Spartalıları barış önermeye itebilirdi ve gerçekten bunu yaptılar da.

Spartalılar barış önerdi. Atinalılar, Spartalıların 425 yılında önerdikleri barışı kabul etmiş olsalardı savaşın sona ereceğini ve Atina İmparatorluğunun Perikles'in istediği şekilde ayakta kalacağını iddia edebilirsiniz. Sadece 'yapabilirlerdi' değil, yaparlardı da, eğer kabul etselerdi. Birçok akademisyenin yaptığı gibi zaferi kabul etmediklerini iddia edebilirsiniz. Vurgulamak istediğim son nokta şu: Bu olmayınca ve barış imzalanıp 421'de yürürlüğe girince ki bu da ortaya atılan tekniklerle istediklerine ulaşabileceklerinin başka bir kanıtıdır, bu olduktan sonra barış bozuldu ve Atinalılar kendilerini başka bir devletler ittifakının içinde buldular.

Peloponessos'da büyük bir kara savaşı çıkaran üç Peloponessos demokrasisi ile Atinalılar. Ve Atinalılar yani Sparta'nın düşmanları Peloponessos'da Sparta ordusunu neredeyse yeneceklerdi.

Eğer yenmiş olsalardı, Greklerin baskın bir gücü olarak, Sparta'yı bitireceklerdi. Yani cevap şu, ellerine birkaç kez fırsat geçti ama kıl payı kaçırdılar. Evet, bu şekilde kazanabilirlerdi. Sanırım süremiz doldu. Hepinize iyi tatiller diliyorum. Görüşmek üzere.

[metnin sonu]